

De Morgenster
16 mei 2021
Serie scheppingsmotieven: 'einde en nieuw begin'

Orde van dienst:

- Zingen: 'De trouw en goedheid van de Heer' [207] *Couplet 1 en 2*
- Groet en bemoediging
- Drempelgebed
- Zingen: 'De trouw en goedheid van de Heer' [207] *Couplet 3 en 4*
- Gebed om ontferming, waarna zal klinken 'Om de mensen en de dieren' [299j] – tevens als glorialied
- Eerste schriftlezing: Genesis 2: 4b – 9 en 15-17
- Antwoordsalm: Psalm 27, *couplet 1*
- Tweede schriftlezing: Openbaring van Johannes 21: 1-6 en 22: 1-5
- Acclamatie: 'U komt de lof toe' [339a]
- Overweging
- Zingen: 'Ik danste die morgen toen de schepping begon - De Heer van de dans' [839] *Couplet 1 + refrein; couplet 4 + refrein*
- Dankgebed, voorbeden, stil gebed en Onze Vader
- Slotlied: 'De wijze woorden en het groot vertoon - Deze wereld omgekeerd' [1001] *Couplet 1 en 2*
- Zending en zegen

Overweging

In de serie scheppingsmotieven zijn wij aangekomen bij wat je zou kunnen noemen 'schurende teksten'. Voorafgaand aan de lezingen liet ik een boek zien, bedoeld voor kinderen. Karel Eijkman en Bert Bouman proberen in dat boek de openbaring van Johannes tot spreken te brengen in tekst en beeld. Ik zou mij kunnen voorstellen dat volwassenen dan denken: inderdaad: die beelden zijn alleen voor kinderen. Wat moet ik met die beelden van nieuw Jeruzalem? Het kan zijn dat voor ons de kloof tussen ons dagelijkse leven en visioenen van het koninkrijk Gods op aarde te groot is. Hoe kunnen we dromen van een nieuw Jeruzalem als deze stad op dit moment de inzet is van groot geweld over en weer...?

Wat zou er kunnen gebeuren als we dit toch even tussen haakjes zetten? Niet dat we het nieuws willen negeren, maar dat we deze teksten – ook deze teksten – echt een kans willen geven? Misschien dat we zo op het spoor kunnen komen van iets dat God ons vandaag vertellen wil.

Sinds 11 april, de tweede zondag van Pasen, klinken in de kerken van de Protestantse gemeente Hilversum teksten die allemaal cirkelen om het geheim van de schepping heen. Ons gezamenlijke jaarthema heeft ons uitgenodigd om weken lang, tussen Pasen en Pinksteren, de Schrift te openen bij teksten die gaan over onze wereld als schepping. Stuk voor stuk zijn dat teksten die een geloofsbelijdenis uitspreken. Want het is niet vanzelfsprekend dat wij onze aarde, ons zonnestelsel, de melkweg en al die miljoenen andere sterrenstelsels, belijden als een heenwijzer naar God. Om dat te zien en dat te kunnen belijden, daarvoor hebben we de ogen van het geloof nodig.

Het motto van deze dienst is: 'Einde en nieuw begin'. De apokalyps van Johannes beschrijft het einde van een oude wereld, *onze* oude wereld en ziet dat als een nieuw begin. Dat nieuwe begin heeft trekken van een herstel. Alsof de aarde eindelijk helemaal wordt waartoe ze bedoeld is.

Het staat barstensvol met scheppingstaal. Taal over hemel en aarde. Zoals reeds in Genesis 1 vers 1 staat: *'In het begin schiep God de hemel en de aarde'*. De *hemel* is de plek waar God woont. De *aarde* is aan ons mensen gegeven. Tegenwoordig moeten we er dan bijzetten: aan de mensen samen met de dieren in de zee, in de lucht en op het land, in verbondenheid met alles wat groeit en bloeit. Meer en meer beseffen wij ons aller kwetsbaarheid. Wij kunnen alleen maar leven en het leven doorgeven aan nieuwe generaties als wij de Godgegeven harmonie met al het andere leven respecteren; als wij zorgvuldig omgaan met de schatten in de bodem, met het regenwoud, met het leven in de oceanen, niet alleen voor onszelf maar ook voor toekomstige generaties. Wij kunnen ons geen nieuwe aarde voorstellen zoals verwoord door de ziener op Patmos als dat niet een aarde is die *als geheel* tot haar bestemming is gekomen.

We moeten goed lezen. Het slotakkoord van de heilige Schrift is de belofte van een *nieuwe aarde*. Nog steeds is er sprake van hemel en aarde, dat verandert niet volgens Johannes. Het slotakkoord van de bijbel is niet dat wij mensen naar de hemel zullen gaan. Johannes denkt niet Grieks maar Joods. En vanuit dat kader ziet hij het geweldige, het ongelofelijke geschieden: *de hemel komt naar de aarde!* Dat is het beeld dat Johannes ons biedt. Een ontroerend beeld: *'Zie, de tent van God is bij de mensen en Hij zal bij hen wonen, en zij zullen Zijn volk zijn, en God Zelf zal bij hen zijn en hun God zijn.'*

Er is geen vaste tempel meer zo schrijft Johannes. Wij mogen dat zo invullen dat op de nieuwe aarde ook alle kerkgebouwen overbodig zullen zijn. Niet alleen de Sint Pieter in Rome, niet alleen de Domkerk in Utrecht, maar ook de Vituskerk ja ook de Morgenster. Die gebouwen zijn allemaal overbodig want de tent van God is bij de mensen – een beeld van beweeglijkheid. En Johannes vervolgt dan met woorden ontleend aan de profetie van Jesaja hoofdstuk 25: *En God zal alle tranen van hun ogen afwissen, en de dood zal er niet meer zijn; ook geen rouw, jammerklacht of moeite zal er meer zijn. Want de eerste dingen zijn voorbijgegaan.*

We weten niet precies wanneer deze Johannes zijn visioenen zag. Vaak wordt gedacht aan de laatste jaren van de eerste eeuw, onder keizer Domitianus. Een keizer die zich liet vereren als Heer en God. Mogelijk is het boek dan geschreven een paar jaar later onder het korte bewind van keizer Nerva. Want als je de letterwaarde

van zijn naam bij elkaar optelt dan komt je uit bij het getal 666. Tegenover die macht plaatst de ziener op Patmos een ander beeld, een gans ander beeld, een beeld dankzij welk kleine mensen door de eeuwen heen het uitgehouden hebben, tegen alle machten die ons trachten te knechten, het beeld van het lam, in wie wij Christus herkennen mogen.

Dat lam heeft de overwinning volledig behaald – eindelijk! Dat is een concreet beeld van wat Paulus tot de Corinthiërs in meer algemene termen beschrijft, in hoofdstuk 15 van zijn eerste brief. Het gaat daar over de kracht die uitgaat van de opstanding van Christus. Terwijl de apostel alles weet van krachten die mensen klein houden, die Gods rijk aantasten, terwijl hij weet van krachten die bezig zijn de ene gemeente van Christus te splijten, terwijl hij zijn eigen kwetsbaarheid aan den lijve ervaart, waarover hij zo indringend zal spreken in zijn tweede brief aan de Corinthiërs, terwijl hij dat alles aan den lijve ervaart - *driemaal is hij met de roede gezeseld, eenmaal is hij gestenigd, driemaal heeft hij schipbreuk geleden, een heel etmaal heeft hij in volle zee doorgebracht* – terwijl hij daarvan weet, ja de tekenen ervan aan zijn eigen lijf kan laten zien – durft hij toch te getuigen van een koningschap van Christus – zelfs nu al, want de apostel heeft ook weet van het werken van de Geest, de grote herschepper, de grote nieuwmaker.

Voor de apostel staat nog uit waar hij alleen maar op kan hopen. Precies hetzelfde geldt voor ons. Ook wij leven nog van hoop en niet van direct aanschouwen. De ziener op Patmos leeft ook van verwachting, leeft ook uit de hoop. Wellicht is zijn gemeente in de verdrukking. Wij weten het niet precies. Hij aanschouwt beelden en schrijft ze op. Geeft ze door niet alleen aan zijn gemeente en zijn eigen tijdgenoten, maar geeft ze ook door aan ons. Hij schrijft daarbij in beelden die stuk voor stuk verankerd zijn in zijn bijbel, in wat wij het eerste of oude Testament noemen. Viermaal beschrijft Johannes iets dat er dan *niet* meer is. Dat wil ik graag verder uitwerken.

Johannes schrijft: *‘Ik zag een nieuwe hemel en een nieuwe aarde. Want de eerste hemel en de eerste aarde zijn voorbij, en de zee is er niet meer’*. Een groot deel van mijn jeugd heb ik gewoond in Katwijk. Een vissersplaats waar ooit het grootste deel van de bevolking economisch afhankelijk was van de opbrengst van de zee. Toen ik daar woonde hoorde ik eens de mooie anekdote van de oude visser die elke keer als hij aangekomen was bij de openbaring van Johannes hoofdstuk 21 zijn hoofd schudde en zei: *‘dit kan toch niet waar zijn. Een nieuwe aarde maar zonder zee? Zonder dat wij uit kunnen varen met onze kotters?’* Deze visser werd in zijn lezing van de bijbel geblokkeerd door een al te letterlijke interpretatie. Want in de bijbel is de zee ook de plek van zeemonsters, van stormen die opeens op kunnen steken. Als het oude Israël aan de zee denkt dan klinkt daarin altijd nog iets mee van Genesis 1 vers 1: *‘duisternis lag over de watervloed’*. Als Johannes van de nieuwe aarde getuigt: *En de zee was er niet meer*, dan mogen we ook denken aan de evangelieverhalen over Jezus die de storm kan stillen, ja over het water, het dreigende water, lopen kan. Het stillen van de storm op het meer is een daad van macht. Is een overwinning op machten die ons bedreigen. Vandaar dat op de nieuwe aarde de zee niet meer te vinden is in haar bedreigende aspect. Ze is getemd.

De zee is niet meer. Bijna met de zelfde woorden schrijft Johannes: *‘en de dood zal er niet meer zijn’*: de dood, de grote stukmaker is niet meer maar is verslagen.

Maar hij schrijft nog meer: *‘En geen enkele vervloeking zal er meer zijn.’* Vlak daarvoor is het gegaan over de Boom des levens die in het nieuwe Jeruzalem te

vinden zal zijn. Deze boom brengt maandelijks haar vrucht op – net zoals in de profetie van Ezechiël hoofdstuk 47 te vinden is. De boom des levens is een toespeling op het tweede scheppingsverhaal uit Genesis 2 en 3. Uit het stof van de aarde – adamah = wordt de mens = Adam geschapen. Wij kennen de afloop van dat verhaal: man en vrouw worden verdreven uit het paradijs. Cherubs bewaken met een vlamvend zwaard de toegang tot het paradijs. In het nieuwe Jeruzalem is de verwijdering geheel en al weggenomen: er is geen vervloeking meer. De vervloeking van de aardbodem is weggenomen.

Tot slot nog één zo'n zin: *'Het zal er geen nacht meer zijn en het licht van een lamp of het licht van de zon hebben ze niet nodig, want God, de Heer, zal hun licht zijn'*. Na geen zee meer, geen dood meer en geen vervloeking meer nu tot slot: geen nacht meer. Dit is een toespeling op wat in Genesis 1 staat over de eerste scheppingsdag. God roept daar het licht. Ziet dat het goed is, en scheidt het licht van de duisternis. Het licht noemt hij dag, de duisternis nacht. Dat licht van de eerste scheppingsdag, het licht waarmee alles begonnen is, het licht waarvan wij elke dag opnieuw mogen bidden dat de God ook ons mag verlichten, dat is er nu volledig. Er zal geen nacht meer zijn: het kwaad is overwonnen.

Zo raken begin en einde elkaar. De bijbel begint met de tekening van een paradijs, een hof en eindigt met de beschrijving van een stad. Niet zomaar een stad maar een stad waarin het paradijs weer is opgenomen. De hof van het begin is uitgegroeid tot de stad van het einde. En zo getuigt Johannes met profeten en apostelen: wij zijn niet bestemd voor een blind lot, maar mogen vertrouwen in iets waarvan we ons geen voorstelling hadden durven maken ware het niet dat Johannes de ziener ons beelden aanreikt waarin wij vele beelden uit de Schrift herkennen kunnen: *geen zee meer, geen dood meer, geen vervloeking meer, geen nacht meer*.

Zijn deze woorden ook bestemd voor ons? Heeft het wel zin ons in te zetten voor het positieve, voor een ander geluid in onze samenleving waar de toeslagenaffaire geen incident is maar een symptoom van iets dat veel dieper ligt: een diepe minachting voor gewone mensen, een blind vertrouwen op rekenmodellen waarin mensen gedegradeerd worden tot statistische waarschijnlijkheden? Met Rutger Bregman wil ik heel graag geloven dat de meeste mensen deugen maar ook Bregman weet dat er mensen zijn die niet willen deugen en nog meer dat ook wij als de omstandigheden ons dwingen in staat zijn tot dingen die we ons nu nog niet kunnen voorstellen.

Wij leven toe naar Pinksteren: de uitstorting van de Geest om wiens aanwezigheid wij elke zondag bidden. Want zonder dat de Geest ons hart en ons verstand verlicht kunnen wij de bijbel niet werkelijk verstaan – kunnen wij niet geloven dat de woorden van de Schrift ook zijn als een brief aan ons geschreven. Waar wij in ons eigen leven kunnen denken: het wordt niets meer met ons, daar pleit God Geest voor ons, wil ook ons leven vernieuwen, wil ook ons naar de Vader wil leiden, met de barmhartigheid die Jezus heeft laten zien, hij de Herder, het Licht, het Leven.

Ik rond af: met Israël geloven wij aan een begin en een eind. Deze vorm van geloven is lineair. We durven te denken vanuit een doel. We gaan ergens naar toe. We geloven niet in een eeuwige terugkeer van hetzelfde maar bevinden ons op een weg. De apokalyps van Johannes nodigt ons uit om daar werkelijk uit te durven leven, uit dat doel. dat noemen we: Koninkrijk Gods. Of: nieuwe hemel en nieuwe aarde.

Dat kleurt onze tijdbeleving. Het doet er werkelijk wat toe hoe we nu leven. Dat laat ons niet onverschillig, dat laat God niet onverschillig. We mogen geloven in het werken van de Geest. Die trekt als het ware de toekomst in het heden. De toekomst ziet er volgens Johannes zo uit: geen zee meer, geen dood meer, geen vervloeking meer, geen nacht meer.

Hoe houden we het uit? Aan kerkvader Aurelius Augustinus worden deze woorden toegeschreven:

Fluister het mij in, heilige Geest:

ik zal het goede denken.

Spoor me aan, heilige Geest:

ik zal het goede doen.

Verlok me, heilige Geest:

ik zal het goede zoeken.

Geef me kracht, heilige Geest:

ik zal het goede vasthouden.

Bescherm me, heilige Geest:

ik zal het goede nooit verliezen.

Erik van Halsema